

دانشگاه باقرالعلوم

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی

عنوان:

**بررسی تاثیر دینداری
بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (قم)**

استاد راهنما:

حجت الاسلام آقای دکتر حسن خیری

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر ابراهیم فتحی

نگارش و پژوهش:

زهرا قربانزاده سوار

۱۳۸۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

سبزترین ترانه زندگی ام

برپاس مهربانی هایش

مادرم

و او که خاطرش همیشه جاویدان است

پدرم

تشر و تقدیر

از دست و زبان که برآید   کز عهده شکرش بدر آید
بنده همان به که ز تقصیر   عذر به درگاه خدا آورد
ورنه سزاوار خداوندیش   کس نتواند که به جای آورد

در پایان این پژوهش آسمانی‌ترین شکرانه‌هایم به پیشگاه احدیت متعال است. قادر مطلقى که انسان را آفرید و موجبات هدایتش را فراهم نمود.

این پژوهش به پایان نمی‌رسید مگر با زحمات و راهنمایی‌های علمی و ارزشمند استاد ارجمند جناب آقای حجة الاسلام و المسلمین دکتر حسن خیری که در طول مدت انجام این کار تحقیقی با حوصله و درایت، نکات لازم را جهت ارائه یک کار بهتر، بیان نمودند.

از جناب آقای دکتر فتحی کمال قدردانی و سپاس را دارم که با مشاوره‌های علمی و ارزشمندشان کمک ارزنده‌ای در به ثمر رسیدن این پژوهش داشتند.

در اینجا بر خودم فرض میدانم که از همه اساتید خوب دوران تحصیلم در دانشگاه باقرالعلوم (ع) که همواره از رهنمودهای علمی‌شان بهره برده‌ام قدردانی کنم.

از مادر عزیزم، که همواره مرهون زحمات و مهربانی‌هایش هستم و بهترین مشوقم در تحصیل بوده، کمال سپاسگزاری را دارم.

از دوستان خوبم، بویژه پژوهشگر ارجمند سرکار خانم سکینه مهدیخانلو که همواره دوستی را برایم ترجمانی دیگر بوده است، سپاسگزارم.

از برادر خوبم موسی که در امور اجرایی این پژوهش کمک شایانی نمودند قدردانی می‌کنم.

همچنین از کلیه کسانی که در راه به ثمر رسیدن این پایان‌نامه با اینجانب همکاری داشتند تشکر می‌کنم و توفیق روزافزون و سعادت دنیوی و اخروی همه این عزیزان را از خداوند متعال خواستارم.

چکیده

در جامعه‌ای که دین محوریت اصلی را داراست، دینداری افراد می‌تواند با سایر پدیده‌های اجتماعی موجود در جامعه ارتباط داشته باشد، یکی از مهمترین پدیده‌های اجتماعی امروز جامعه ایران، احساس امنیت اجتماعی می‌باشد، احساس امنیت از مهمترین نیازهای بشری است و عنصری سرایت کننده است و در کنش‌های متقابل افراد دائماً تولید و انتشار می‌یابد. آنگونه که یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد میزان احساس امنیت اجتماعی در ایران در وضعیت مناسبی نمی‌باشد بر این اساس با هدف تعیین چگونگی رابطه میان دینداری و احساس امنیت اجتماعی سؤال محوری پژوهش فوق بدین صورت تدوین گردید.

میزان دینداری جوانان (دانشجویان) چه تأثیری بر میزان احساس امنیت اجتماعی آنان دارد؟

ذیل این سؤال کلی در قالب سه سؤال فرعی چگونگی ارتباط میزان تقید به اعتقادات، میزان تقید به احکام و میزان تقید به اخلاق به عنوان سه بعد از کل متغیر دینداری، با متغیر میزان احساس امنیت اجتماعی مورد بررسی و آزمون قرار گرفت.

چارچوب نظری پژوهش فوق، بر اساس تلفیقی از دیدگاه اسلام در مورد دینداری و امنیت و نظریات پیتربرگر، گلیفوردگیرتس، آبراهام مازلو، لئون فستینگروپل ساتیس می‌باشد.

روش تحقیق پیمایشی، جمعیت آماری تحقیق کلیه جوانان دانشجوی استان قم می‌باشد که از بین سه دانشگاه اصلی استان قم: دانشگاه قم، آزاد اسلامی واحد قم و پیام نور مرکز قم 300 نفر به عنوان نمونه آماری تحقیق به طور تصادفی انتخاب شدند.

اطلاعات مورد نیاز این تحقیق از طریق پرسشنامه گردآوری شده و داده‌های بدست آمده با توجه به سطح سنجش متغیرها، با بهره‌گیری از روشها و تکنیک‌های مختلف آماری از جمله قویترین ضریب همبستگی خطی (پیرسون) انجام شده است.

یافته‌های پژوهش رابطه متجانسی را بین میزان دینداری و میزان احساس امنیت اجتماعی نشان می‌دهد. بدین معنی که هر چه میزان دینداری افزایش یابد میزان احساس امنیت اجتماعی افزایش خواهد یافت. یافته‌های دیگر پژوهش نشان می‌دهد که ارتباط میزان هر یک از ابعاد سه گانه دینداری (تقید به اعتقادات، تقید به احکام و تقید به اخلاق) با میزان احساس امنیت اجتماعی متجانس بوده بدین معنی که هر چه میزان تقید به اعتقادات، احکام و اخلاق افزایش یابد، میزان احساس امنیت اجتماعی افزایش خواهد یافت.

واژگان کلیدی:

دین، دینداری، احساس امنیت اجتماعی، تقید به اعتقادات، تقید به احکام، تقید به اخلاق، جوانان، دانشجویان.

فهرست مطالب

1	مقدمه.....
4	فصل اول: کلیات.....
5	1-1- بیان مسأله.....
6	1-2- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
8	1-3- اهداف تحقیق.....
8	1-4- سؤالات تحقیق.....
8	1-5- بررسی پیشینه پژوهش.....
9	1-5-1- مطالعات داخلی.....
9	1-5-1-1- مطالعات مربوط به دینداری.....
13	1-5-1-2- مطالعات مربوط به امنیت.....
18	1-5-2- مطالعات خارجی.....
	فصل دوم: مبانی و چارچوب نظری.....
	مقدمه.....
	1-2- دیدگاهها و نظریات جامعه شناسی دین.....
	2-1-1- مبانی نظری.....
	2-1-1-1- ماکس وبر (Max Weber).....
	defined.
	2-1-1-2- امیل دورکیم (Durkeim).....
	defined.
	2-1-1-3- کارل مارکس (Karl Marx).....
	defined.

- Error! Bookmark not defined.** (Peter Berger) پیتر برگر 4-1-1-2
defined.
- Error! Bookmark not defined.** (Greets) کلیفورد گیتس 5-1-1-2
defined.
- Error! Bookmark not defined.**..... مدلهای سنجش دینداری 2-1-2
- Error! Bookmark not defined.**..... (Lenski) لسنکی 1-2-1-2
- Error! ..... (Glock & Stark) گلارک و استارک 2-2-2-2**
Bookmark not defined.
- Error! Bookmark not defined.**..... شجاعی زند 3-2-2-2
- Error! Bookmark not defined.**..... دیدگاهها و نظریات امنیت 2-2
- 1-2-2. نظریات روانشناسی اجتماعی (که به نوعی با احساس امنیت مرتبط است) **Error! Bookmark not defined.**.....
- Error! Bookmark not defined.** 2-2-2 دیدگاهها و نظریات امنیت اجتماعی **not defined.**
- Error! Bookmark not defined.**..... (Moller) مولار 1-2-2-2
- Error! Bookmark not defined.**..... (Weaver) ویور 2-2-2-2
- Error! Bookmark not defined.** 3-2-2-2 باری بوزان (Buzan) **not defined.**
- Error! Bookmark not defined.**..... امنیت و اسلام در مورد دین و امنیت 3-2
- Error! Bookmark not defined.**..... دیدگاه اسلام در مورد دین 1-3-2
- Error! Bookmark not defined.**..... اسلام و امنیت 2-3-2
- Error! Bookmark not defined.**..... الف) امنیت از نگاه قرآن
- Error! Bookmark not defined.**..... ب) امنیت از نگاه روایات
- Error! Bookmark not defined.**..... 1 - ایمان محکم و فراگیر
- 2 - وحدت و همدلی مردم در مسائل مهم سیاسی و اجتماعی
- Error! Bookmark not defined.**.....
- Error! Bookmark not defined.** 3 - امر به معروف و نهی از منکر.....

defined.

Error! Bookmark ج) - بررسی ابعاد امنیت در حکومت مهدوی

not defined.

Error! Bookmark not defined...... 4-2- چارچوب نظری مختار

Error! Bookmark not defined...... 5-2- فرضیات

Error! Bookmark not defined...... 6-2- مدل تحقیق

Error! Bookmark not defined...... فصل سوم: روش شناسی

Error! Bookmark not defined...... مقدمه

Error! Bookmark not defined...... 1-3- نحوه سنجش متغیرها

Error! Bookmark not defined...... 1-1-3- تعریف نظری مفاهیم

Error! Bookmark not 1-1-3- تعریف نظری مفاهیم اصلی

defined.

Error! Bookmark not defined...... 1-1-1-3- دینداری

Error! Bookmark not defined...... 2-1-1-3- معتقد بودن

Error! ..... 3-1-1-3- تقید به احکام (متشرع بودن)

Bookmark not defined.

Error! ..... 4-1-1-3- اخلاقی عمل کردن (تقید به اخلاق)

Bookmark not defined.

Error! Bookmark ..... 5-1-1-3- احساس امنیت اجتماعی

not defined.

Error! Bookmark not defined...... 6-1-1-3- جوانان

Error! Bookmark not defined...... 7-1-1-3- دانشجو

Error! Bookmark not 2-1-1-3- تعریف نظری مفاهیم مرتبط

defined.

Error! Bookmark not defined...... 1-2-1-3- دین

2-2-1-3- امنیت اجتماع، تأمین اجتماعی و امنیت اجتماعی

Error! Bookmark not defined......

Error! Bookmark not defined...... 2-1-3- تعاریف عملیاتی

- Error! Bookmark not defined.**..... جوانان-1-2-1-3
- Error! Bookmark not defined.**..... دانشجویان-2-2-1-4
- Error! Bookmark not defined.**..... سنجش دینداری-3-2-1-4
- Error! Bookmark not defined.**..... سنجش احساس امنیت اجتماعی-4-2-1-4
- Error! Bookmark not defined.**..... نمودار تعریف عملیاتی دینداری-3-1-3
- Error! Bookmark not defined.**..... نمودار تعریف عملیاتی احساس امنیت اجتماعی-4-1-3
- Error! Bookmark not defined.**..... روش تحقیق-2-3
- Error! Bookmark not defined.**..... واحد تحلیل-3-3
- Error! Bookmark not defined.**..... جمعیت آماری-4-3
- Error! Bookmark not defined.**..... حجم نمونه و شیوه نمونه گیری-5-3
- Error! Bookmark not defined.**..... برآورد حجم نمونه-6-3
- Error! Bookmark not defined.**..... تکنیک جمع آوری اطلاعات-7-3
- Error! Bookmark not defined.**..... پایانی و اعتبار مقیاس دینداری و احساس امنیت اجتماعی-8-3
- Error! Bookmark not defined.**..... روش تحلیل اطلاعات-9-3
- فصل چهارم: یافته‌های تحقیق**.....
- Error! Bookmark not defined.**..... مقدمه
- Error! Bookmark not defined.**..... 1-4- سیمای پاسخگویان
- Error! Bookmark not defined.**..... 2-4- توصیف داده‌ها
- Error! Bookmark not defined.**..... الف) میزان تقید به اعتقادات؛
- Error! Bookmark not defined.**..... ب) میزان تقید به احکام؛
- Error! Bookmark not defined.**..... ج) میزان تقید به اخلاق؛
- Error! Bookmark not defined.**..... د) میزان دینداری؛

ه) میزان احساس امنیت اجتماعی؛.....**Error! Bookmark not defined.**

3-4- آزمون فرضیات.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 3 - 1 - تقید به اعتقادات و احساس امنیت اجتماعی.....**Error!**

Bookmark not defined.

4 - 3 - 1 - 1 - تقید به اعتقادات و احساس امنیت اجتماعی به

تفکیک جنسیت.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 3 - 1 - 2 - تقید به اعتقادات و احساس امنیت اجتماعی به

تفکیک دانشگاهها.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 3 - 2 - میزان تقید به احکام و میزان احساس امنیت اجتماعی.... **Error!**

Bookmark not defined.

4 - 3 - 2 - 1 - تقید به احکام و احساس امنیت اجتماعی به تفکیک

جنسیت.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 3 - 2 - 2 - تقید به احکام و احساس امنیت اجتماعی به تفکیک

دانشگاهها.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 3 - 3 - میزان تقید به اخلاق و میزان احساس امنیت اجتماعی.... **Error!**

Bookmark not defined.

4 - 3 - 3 - 1 - تقید به اخلاق و احساس امنیت اجتماعی به تفکیک

جنسیت.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 3 - 3 - 2 - تقید به اخلاق و احساس امنیت اجتماعی به تفکیک

دانشگاهها.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 4 - 3 - میزان دینداری و میزان احساس امنیت اجتماعی..... **Error!**

Bookmark not defined.

4 - 3 - 4 - 1 - میزان دینداری و احساس امنیت اجتماعی به تفکیک

جنسیت.....**Error! Bookmark not defined.**

4 - 3 - 4 - 2 - میزان دینداری و احساس امنیت اجتماعی به تفکیک

دانشگاهها.....**Error! Bookmark not defined.**

4-4- نیکوئی برارزش مدل نظری.....	Error! Bookmark not defined.
4 - 4 - 1. بررسی مؤلفه‌های دینداری (تقید به اعتقادات، احکام و اخلاق) با	
کل متغیر دینداری.....	Error! Bookmark not defined.
4 - 4 - 2. بررسی مؤلفه‌های احساس امنیت اجتماعی با کل متغیر احساس	
امنیت اجتماعی.....	Error! Bookmark not defined.
4 - 4 - 3. بررسی مؤلفه‌ها (ابعاد) دینداری و کل متغیر دینداری با کل متغیر	
احساس امنیت اجتماعی.....	Error! Bookmark not defined.
5-4- بررسی ارزیابی مدل نظری تحقیق.....	Error! Bookmark not defined.
فصل پنجم: نتیجه گیری.....	Error! Bookmark not defined.
مقدمه.....	Error! Bookmark not defined.
1-5- تفسیر و تحلیل داده‌های توصیفی.....	Error! Bookmark not defined.
5 - 1 - 1. تحلیل آمارهای تصیفی به لحاظ تفاوت در جنسیت.....	Error!
	Bookmark not defined.
2-5- بررسی فرضیات اصلی و فرعی پژوهش.....	Error! Bookmark not defined.
5 - 2 - 1. بررسی فرضیه اصلی پژوهش.....	Error! Bookmark not defined.
5 - 2 - 2. بررسی فرضیات فرعی پژوهش.....	Error! Bookmark not defined.
	defined.
نتایج کلی فرضیات پژوهش.....	Error! Bookmark not defined.
3-5- دستاوردهای پژوهش.....	Error! Bookmark not defined.
4-5- پیشنهادها.....	Error! Bookmark not defined.
منابع و مأخذ.....	Error! Bookmark not defined.
الف) منابع فارسی.....	126
ب) منابع انگلیسی.....	Error! Bookmark not defined.

ضمائم
پرسشنامه
چکیده انگلیسی

فهرست جدول‌ها

- جدول (1-3) گویه‌های (1-6) پرسشنامه..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (2-3) گویه‌های (33-47) پرسشنامه..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (3-3) گویه‌های (23-32) پرسشنامه..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (4-3) گویه‌های (7-22) پرسشنامه..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (5-3) محاسبه ضریب آلفای مقیاس دینداری..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (6-3) محاسبه ضریب آلفای مقیاس احساس امنیت اجتماعی **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (1-4) توزیع پاسخگویان برحسب نام دانشگاه..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (2-4) توزیع پاسخگویان برحسب جنسیت..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (3-4) توصیف داده‌های آماری مربوط به متغیر میزان تقید به اعتقادات ..... **Error!**
- Bookmark not defined.**
- جدول (4-4) توصیف داده‌های آماری مربوط به متغیر میزان تقید به احکام ..... **Error!**
- Bookmark not defined.**
- جدول (5-4) توصیف داده‌های آماری مربوط به متغیر میزان تقید به اخلاق..... **Error!**
- Bookmark not defined.**
- جدول (6-4) توصیف داده‌های آماری مربوط به میزان دینداری **Error! Bookmark not defined.**
- defined.**
- جدول (7-4) توصیف داده‌های آماری مربوط به میزان احساس امنیت اجتماعی ..... **Error!**
- Bookmark not defined.**
- جدول (8-4) رابطه میزان تقید به اعتقادات و میزان احساس امنیت اجتماعی (به تفکیک جنسیت و دانشگاه)..... **Error! Bookmark not defined.**
- جدول (9-4) رابطه میزان تقید به احکام و میزان احساس اجتماعی (به تفکیک جنسیت و دانشگاه)..... **Error! Bookmark not defined.**

جدول (4—10) رابطه میزان تقید به اخلاق و میزان احساس امنیت اجتماعی (به تفکیک جنسیت و دانشگاه).....	Error! Bookmark not defined.
جدول (4—11) رابطه میزان دینداری و میزان احساس امنیت اجتماعی (به تفکیک جنسیت و دانشگاه).....	Error! Bookmark not defined.
جدول (4—12) متغیرهای وارد شده به معادله به روش گام به گام مؤلفه‌های متغیر وابسته دینداری با کل متغیر دینداری	Error! Bookmark not defined.
جدول (4—13) متغیرهای وارد شده به معادله به روش گام به گام مؤلفه‌های متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی با کل متغیر احساس امنیت اجتماعی	Error! Bookmark not defined.
جدول (4—14) متغیرهای وارد شده به معادله به روش گام به گام مؤلفه (ابعاد) دینداری و کل متغیر دینداری با کل متغیر احساس امنیت اجتماعی.....	Error! Bookmark not defined.
جدول (4—15) میزان واریانس نهایی تبیین شده متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی توسط متغیرهای مستقل	Error! Bookmark not defined.

فهرست نمودارها

70	مدل تحقیق.....
83	نمودار تعریف عملیاتی دینداری.....
84	نمودار تعریف عملیاتی احساس امنیت اجتماعی.....

مقدمه

دین متعلق به انسان است و تنها با انسان موضوعیت پیدا می‌کند، بر این اساس می‌توان گفت: دین مجموعه‌ای متشکل از اعتقادات، احکام و اخلاق (باورها، هنجارها و ارزش‌ها) است که از جانب خدا برای بشریت نازل شده تا ساحت‌های وجودی انسان را در مسیر تکامل و سعادت دنیا و آخرت جهت دهد و چگونه زیستن را به او بیاموزد. (خیری، 1387: 19)

با این اوصاف دین تأثیرات فردی و اجتماعی بر روی دین‌داران و جامعه دینی خواهد داشت، هر کدام از ابعاد دین با توجه به ماهیت و محتوایی که دارند تأثیرات متفاوتی بر دین‌داران خواهند داشت که از طریق پاسخ‌گویی به سؤالات مکشوف خواهد شد.

«در مورد نقش اجتماعی دین، می‌توان گفت که نقش آن اساساً در مجتمع کردن آن است، دین چنان که از معنای آن برمی‌آید، پیوستگی‌های اعضای جوامع و الزامات اجتماعی را که به وحدت آنان کمک می‌کند از دیاد می‌بخشد، چون ارزش‌هایی که زیرساخت الزام اجتماعی هستند در بین گروه‌های دینی مشترکند، دین توافق گسترده‌ای را در سطح جامعه تضمین می‌کند، به علاوه دین متمایل به آن است که ارزش‌های اجتماعی را حفظ نماید.» (جلالی، 1379: 43)

با توجه به این تأثیرات اجتماعی دین و با توجه به آنکه دین در کشور ما محوریت اصلی را داراست، دینداری افراد تأثیر بسزائی بر روی سایر پدیده‌های اجتماعی خواهد داشت؛ یکی از این پدیده‌ها احساس امنیت اجتماعی است.

با توجه به ماهیت ذهنی و عینی احساس امنیت و پر رنگ بودن بعد ذهنی در احساس امنیت و تأثیری که دین بر ذهنیت افراد به عنوان کنشگران اجتماعی دارد می‌توان؛ به تأثیر دینداری بر احساس امنیت اجتماعی پی برد.

بنابراین دین با این تأثیرات اجتماعی بر روی ذهنیت افراد که کنشگران اجتماعی هستند، تأثیرگذار است و تأثیرات روانشناختی اجتماعی دین در این میان اهمیت ویژه‌ای می‌یابد زیرا که دین در پیوند این دو ساحت منفک در عین حال پیوسته، نقش اساسی را ایفا می‌نماید و احساس امنیت اجتماعی متغیری مهمی است که به نظر می‌رسد از دینداری تأثیر می‌پذیرد. به تعبیر آموزه‌های قرآنی و روایات معصومین (علیهم السلام) و بسیاری از اندیشمندان از جمله «آبراهام مازلو» و «پل ساتیس»، امنیت جزء نیازهای اساسی انسان است و از آنجا که احساس امنیت اجتماعی از قشر و گروهی به گروه دیگر قابل سرایت می‌باشد حفظ آن بسیار ضروری است.

احساس ناامنی یکی از مهمترین دغدغه‌های جوامع معاصر است و می‌طلبد که با تجزیه و تحلیل عوامل تأثیرگذار بر آن پیشاپیش برای پیشگیری و مدیریت آن آمادگی‌های لازم ایجاد و اجرا شود.

پژوهش حاضر با هدف تبیین چگونگی ارتباط میزان دینداری با میزان احساس امنیت اجتماعی صورت گرفته است و بررسی این چگونگی به تفکیک هر یک از ابعاد سه‌گانه دینداری (میزان تقید به اعتقادات، احکام و اخلاق) این هدف را به طور مشخص‌تری تأمین می‌کند. بنابراین در این پژوهش در قالب یک فرضیه و سه فرضیه فرعی رابطه این دو متغیر مورد بررسی پیمایشی قرار گرفته است.

تأثیرات دینداری برای افراد بویژه جوانان و دانشجو نیازمند توجه بیشتری از سوی اساتید و صاحب‌نظران و پژوهشگران علوم اجتماعی بویژه در حوزه تحقیقات اجتماعی می‌باشد چراکه دین ظرفیت عظیمی در کشور ماست که کمتر به آن توجه شده است.

این پژوهش که سعی شده گامی هرچند کوچک در مسیر توجه به این امر باشد در شش فصل تدوین شده است.

فصل اول: به بحث و کلیات تحقیق اعم از بیان مسأله، اهمیت، ضرورت، اهداف، سؤالات و پیشینه تحقیق می‌باشد که به بیان اجمالی تحقیقاتی که در گذشته انجام گرفته در دو حوزه داخلی و خارجی می‌پردازد.

فصل دوم: نظریات مرتبط با موضوع پژوهش در حوزه دین و امنیت مطرح گردیده است. در خصوص احساس امنیت اجتماعی تئوری یا تئوری‌های مجزائی که این احساس را تبیین کند، تدوین نگردیده است و تا ابعاد مؤلفه‌های این احساس به طور شفاف‌تری مشخص گردند. بنابراین از این نظر با دشواری‌های زیادی روبرو بودیم. در نهایت چارچوب نظری پژوهش از تلفیق دیدگاه اسلام در مورد دین و امنیت، تئوری‌های پیتر برگر، گیرتس، آبراهام مازلو، لئون فستینگر و پل سائیس، تشکیل شده است.

فصل سوم: به تعاریف عملیاتی متغیرها، نتایج پیش‌آزمون پرسشنامه‌ها و مباحث مربوط به روش پیمایشی با توجه به موضوع پژوهش ذکر گردیده است.

فصل چهارم: به توصیف داده‌ها و تحلیل آماری اطلاعات دریافت شده می‌پردازد و فرضیات تحقیق مورد بررسی آماری قرار گرفته است.

فصل پنجم: به نتیجه‌گیری و ارائه دستاوردهای پژوهش و پیشنهادها می‌پردازد.

فصل اول:

کلیات

1-1- بیان مسأله

در هر جامعه‌ای که دین محوریت اصلی را داراست دینداری افراد، تاثیر بسزائی بر روی سایر پدیده‌های اجتماعی خواهد داشت، جامعه ایران نیز از این امر مستثنی نیست و با توجه به مختصات و ویژگی‌های دین اسلام و همانگونه که پژوهش‌ها و واقعیت‌های عینی و تاریخی کشور ما نشان می‌دهد تاثیر دینداری افراد جامعه بر روی سایر پدیده‌ها چشمگیرتر می‌باشد. اما آنطور که شایسته است در حوزه علوم انسانی و به طور خاص اجتماعی به تبیین و ارائه نظریات متقن در باب دینداری پرداخته نشده و این پتانسیل اجتماعی آن طور که شایسته کشور ماست، مورد تبیین قرار نگرفته، بنابراین یکی از رسالت‌های مجموعه‌های علمی - دینی کشور (از جمله باقر العلوم (ع)) پرداختن به دینداری و تبیین تاثیر این پدیده بر سایر پدیده‌های اجتماعی است که این امر هم باعث بهبود مسائل اجتماعی وهم باعث تقویت دینداری در جامعه می‌شود و پدیده احساس امنیت اجتماعی نیز از این امر مستثنی نیست.

احساس امنیت از مهمترین نیازهای بشری است و امروزه اکثر جوامع بخصوص کشورهای پیشرفته با مشکل احساس ناامنی مواجه هستند و ادبیات اغلب جامعه شناسان مملو از هشدار به ایجاد و احساس ناامنی در جامعه می‌باشد، که حتی عده‌ای از آنان (از جمله گیدنز) از فروپاشی جامعه و ناکام ماندن جریان مدرنیته خبر می‌دهند. در کشور ما نیز آنگونه که یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهند، میزان احساس امنیت، و به طور خاص امنیت اجتماعی در وضعیت مناسبی نمی‌باشد⁽¹⁾ و از آنجا که احساس امنیت عنصری سرایت کننده است و در کنش‌های متقابل افراد دائماً تولید و انتشار می‌یابد (صالحی، 1383: 40) بنابراین ضروری است که در جهت کاهش آن با توجه به ویژگی‌های کشورمان و برپایه پژوهش‌های علمی اقداماتی اساسی صورت گیرد.

در دین مبین اسلام دین را در ابعاد سه گانه اعتقادات، احکام و اخلاق معرفی نموده‌اند. در این پژوهش با توجه به ابعاد سه گانه دین (اعتقادات، احکام و اخلاق)، تاثیر این ابعاد سه گانه (به طور مجزا) بر روی احساس امنیت اجتماعی مورد پیمایش قرار خواهد گرفت، همانطور که گفته‌اند درک انسان‌ها از طبیعت و چگونگی

1- در فصل دوم به طور مبسوط خواهد آمد.

برداشت آنان از انسان، جهان و طبیعت زیر بنای هر گونه برداشت از امنیت و تهدید است (کریمی، 1385: 131) به بیانی دیگر معتقد بودن فرد و آگاهی از مفروضات معرفت شناسانه که دین به افراد می دهد، تاثیر بسزائی در احساس امنیت اجتماعی خواهد داشت.

رعایت احکام دینی یا متشرع بودن افراد جامعه باعث می شود که براساس ارزشها و هنجارهای مشترکی که دین عرضه می دارد به نوعی وحدت نمادین برسند و اجتماع و همبستگی اعضای جامعه افزایش پیدا می کند، که این امر بر روی احساس امنیت اجتماعی افراد و جامعه تاثیر گذار است و نیز اخلاقی عمل کردن و رعایت دستورات اخلاقی اسلام بخصوص در زمینه اجتماعی بر روی احساس امنیت اجتماعی موثر است.

این سنجش و ارزیابی را می توان در مورد هر قشر و گروه سنی در جامعه به پژوهش گذاشت. اما از آنجا که کشور ما از نظر ساخت جمعیتی جوان محسوب می شود، این بررسی در این گروه اهمیت بیشتری دارد و از میان گروه جوانان قشر دانشجو انتخاب گردید (دانشجویانی که در فاصله سنی 18 تا 30 سال قرار دارند) زیرا دانشجویان در حال آموختن نظری و عملی رشته های تخصصی هستند و گردانندگان و بازیگران اصلی جامعه در آینده نزدیک می باشند، بررسی بر روی این قشر با توجه به موضوع پژوهش از اهمیت بیشتری برخوردار است.

با عطف به توضیحاتی که ذکر گردید سؤال اصلی پژوهش فوق عبارت است از:

میزان دینداری جوانان (دانشجویان) چه تاثیری بر میزان احساس امنیت اجتماعی آنان دارد؟

1-2- اهمیت و ضرورت تحقیق

با نگاهی به پیشینه تاریخی کشورمان بخصوص در جریان انقلاب و پس از آن متوجه خواهیم شد که دین نقش شگرفی در تحولات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایران داشته و دینداری افراد پتانسیل اجتماعی عظیمی است که در خور توجه و مذاقه بیشتری از سوی صاحب نظران علوم انسانی و بویژه علوم اجتماعی کشور می باشد. با توجه به وجود حاکمیت دینی در کشور و محوریت اصلی دین در برنامه ریزیهای کلان و خرد، یکی از مهمترین وظایف نهادهای علمی - دینی کشور می بایست پرداختن به دینداری، بخصوص در پژوهش های پیمایش و میدانی باشد، چرا که این پژوهش ها باعث شناخت واقعیت ها و مسائل دینی کشور در سطح جامعه می شود و با پاسخ گوئی دین و ارائه راهکارهای دینی در خصوص مشکلات معاصر، دین و دینداری در بخش های علمی و سطح عمومی جامعه تقویت می شود.

از سوی دیگر امنیت توانائی برقراری نظم و ترتیب استقرار عناصر اصلی هر پدیده را در جای خودش بوجود می‌آورد، افراد زمانی که در یک جامعه، سازمان و گروه قرار می‌گیرند، برای بهره‌گیری از استعدادها و دست‌یابی به تعالی، نیازمند امنیت هستند. (حمیدی‌زاده، 86:228).

«به عبارت دیگر آنچه رفتار را بیش از همه تحت تاثیر قرار می‌دهد عنصر ناخود آگاه است، امنیت متغیری است که ناخودآگاه را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد. (صالحی، 39:1385)

بسیاری از اندیشمندان معتقدند جایگاه امنیت در سلسله مراتب نیازها و انگیزه‌های آدمیان بسیار مهم است. از دیدگاه تئوری پردازان اجتماعی، امنیت اجتماعی [و احساس آن] در برگیرنده هویت است و جامعه‌ای که هویتش را از دست می‌دهد دیگر قادر نخواهد بود بطور قائم بالذات ادامه حیات دهد، بنابراین می‌توان گفت بدون وجود امنیت اجتماعی، جامعه‌ای وجود نخواهد داشت. (نویدینیا، 61:1382)

به تعبیر آبراهام مازلو (Maslow) امنیت جزء نیازهای بنیادین محسوب می‌شود، تا جایی که ارضای نیازهای دیگر کاملاً به تأمین و ارضای این نیاز بستگی دارد ضمن اینکه این نیاز پایدار است و هیچگاه تمام نمی‌شود. پل سایتس (Sites) براساس تئوری نیاز انسانی بر هشت مسأله به عنوان نیاز اساسی انسان تاکید کرده که یکی از آنها امنیت می‌باشد.

از آنجا که احساس امنیت اجتماعی و عدم آن می‌تواند از قشری و گروهی به گروه دیگر قابل سرایت باشد ایجاد و حفظ احساس امنیت اجتماعی بسیار ضروری است. احساس ناامنی یکی از مهمترین دغدغه‌های جوامع معاصر بویژه در کشورهای پیشرفته است و جامعه ایران نیز در مراتب نازل‌تر (با توجه به یافته‌های پژوهشی) با آن روبرو است و می‌طلبد که با تجزیه و تحلیل علل و زمینه‌های پیدایش و گسترش آن، پیشاپیش برای پیشگیری و مدیریت آن آمادگی‌های لازم ایجاد و اجرا شود، از طرفی چون دینداری افراد پیوستگی‌های اعضای جوامع و الزامات اجتماعی را که به وحدت نمادین آنان کمک می‌کند ازدیاد می‌بخشد و توافق گسترده‌ای را در سطح جامعه تضمین می‌کند می‌توان بین دینداری و احساس امنیت اجتماعی روابطی را برقرار نمود.

بررسی و سنجش این دو متغیر در گروه جوانان و بویژه جوانان دانشجو به خاطر نقش ویژه‌ای که این قشر دارند، نسبت به سایر گروه‌های جامعه، ارجحیت بیشتری دارد. این پژوهش می‌تواند مقدمه‌ای برای رسیدن به حفظ و گسترش احساس امنیت اجتماعی بر طبق الگوی اسلامی - بومی کشورمان باشد.

3-1- اهداف تحقیق

یکی از مهمترین اهداف این پژوهش ارائه پاسخ‌های معتبر به سؤالات اصلی و فرعی تحقیق می‌باشد. هدف کلی تحقیق حول محور تبیین تأثیر میزان دینداری به تفکیک ابعاد سه گانه آن بر روی احساس امنیت اجتماعی جوانان دانشجوی می‌باشد:

این هدف کلی متضمن چند هدف جزئی به شرح ذیل می‌باشد:

- 1- آگاهی از میزان دینداری جوانان دانشجوی به تفکیک ابعاد آن در هر یک از گروه‌های جنسیتی.
- 2- آگاهی از میزان احساس امنیت اجتماعی جوانان دانشجوی در هر یک از گروه‌های جنسیتی.

4-1- سؤالات تحقیق

سؤال اصلی

میزان دینداری جوانان (دانشجویان) چه تأثیری بر میزان احساس امنیت اجتماعی آنان دارد؟
ذیل این سؤال کلی سؤالات فرعی مطرح می‌گردد:

- 1- رابطه بین میزان تقید به اعتقادات و میزان احساس امنیت اجتماعی جوانان دانشجوی چگونه است؟
- 2- رابطه بین میزان تقید به احکام و میزان احساس امنیت اجتماعی جوانان دانشجوی چگونه است؟
- 3- رابطه بین میزان تقید به اخلاق و میزان احساس امنیت اجتماعی جوانان دانشجوی چگونه است؟

5-1- بررسی پیشینه پژوهش

پژوهش در هر رشته‌ای مبتنی بر یک پیوستار است که بدین معنی که با تکیه بر یافته‌های پیشین، و استفاده از آنها، مسیر را برای پژوهش‌های آینده همواره می‌سازد. برای بررسی سابقه پژوهشی موضوع، کتابخانه‌های مراکز علمی - دانشگاهی، نشریات و سایت‌ها علمی مورد بررسی قرار گرفت.

در مورد رابطه دینداری و احساس امنیت اجتماعی هیچگونه پژوهشی حتی در قالب مقاله یافت نشد.

در مورد دینداری به صورت مجزا تحقیقات و پژوهش‌های پیمایشی صورت گرفته که بخشی از این پژوهش‌ها، به توصیف وضعیت دینداری و بخشی به ارتباط دینداری با سایر متغیرها پرداخته است که در این بخش به مواردی از آنها اشاره می‌شود.

در حوزه امنیت اجتماعی، تحقیقات و پژوهش‌ها از قدمت بسیار کمی برخوردار هستند در مورد احساس

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد

امنیت اجتماعی هیچگونه تحقیقی به صورت مجزا (به صورت پیمایشی و غیر پیمایشی) صورت نگرفته است در پژوهشی به بررسی احساس امنیت به صورت کلی می‌پردازد که احساس امنیت اجتماعی را به عنوان یکی از ابعاد احساس امنیت مورد سنجش قرار داده است. و در پژوهش دیگری رابطه بین منزلت پلیس با احساس امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است.

به طور کلی حوزه امنیت اجتماعی نیازمند مذاقه و توجه بیشتری از سوی صاحبان نظران علوم انسانی بویژه جامعه شناسی است.

در این بخش ابتدا به معرفی اجمالی برخی پژوهش‌ها در حوزه دینداری و سپس به پژوهش‌هایی در حوزه امنیت اجتماعی خواهیم پرداخت.

1-5-1- مطالعات داخلی

1-1-5-1- مطالعات مربوط به دینداری

1-1-1-5-1- بررسی انواع دینداری در بین دانشجویان دانشگاه تهران

مهمترین سؤالات مطرح شده در پژوهش فوق عبارت است از:

1- میزان دینداری دانشجویان چقدر است؟

2- آیا تفاوت در میزان دینداری دانشجویان را می‌توان به مثابه تنوع در دینداری آنها گرفت؟

3- انواع دینداری در بین دانشجویان کدام است؟

4- وزن هر نوع دینداری در بین دانشجویان به چه میزان است؟

روش پژوهش فوق پیمایشی و تکنیک جمع آوری اطلاعات پرسشنامه بوده است و جامعه آماری دانشجویان دانشکده‌های مختلف دانشگاه تهران بوده و نمونه آماری توسط نمونه گیری خوشه‌ای به دست آمده است.

در این تحقیق از مدل پیشنهادی دکتر شجاعی زند استفاده شده است و دینداری افراد را در ابعاد معتقد بودن،

مؤمن بودن، اهل عبادت بودن، اخلاقی عمل کردن و متشرع بودن سنجیده است.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که پاسخگویان در ابعاد اعتقادات دینی، اخلاقی و تکالیف فردی بیشترین

نمره و در عبادات جمعی (اعمال مستحبی) و دانش دینی کمترین نمره را کسب نمودند.

از دیگر یافته‌های پژوهش فوق این است که سه نوع دینداری در بین دانشجویان تشخیص داده شده که

عبارت است از: دینداری باطنی، شریعتی و اجتماعی و آمارها نشان می‌دهد که 37/91 درصد دانشجویان

دینداری باطنی، 33/7 درصد دینداری شریعتی و 28/32 درصد دانشجویان دینداری اجتماعی داشتند. (حبیب زاده، خطبه سرا، 1384)

1-5-1-2- مطالعه میزان و انواع دینداری دانشجویان دانشگاه‌های شهر تهران

این تحقیق درصدد است از طریق چشم انداز جامعه شناختی نگاهی نو و متفاوت را در حوزه جامعه شناسی دین مطرح سازد.

در بحث انواع دینداری ضمن طرح این دیدگاه می‌کوشد فضای دو وجهی تحلیل‌های این حوزه را به چالش بکشد و به این منظور طی یک تحقیق تجربی کوشیده است تا انواع دینداری در بین دانشجویان را مورد مطالعه قرار دهد.

12 نوع تقسیم بندی راجع به انواع دینداری مطرح شده و مورد بررسی و نقادی قرار گرفته و در نهایت تقسیم بندی انواع دینداری از منظر این تحقیق ارائه شده است. براین اساس برای دینداری دو سطح مرکزی و پیرامونی در نظر گرفته شده، که در لایه مرکزی دینداری مبتنی بر ابعاد اصلی دین (مناسک، باورها و تجربه دینی) و در لایه‌های پیرامونی انواع دینداری ایدئولوژیک و غیر ایدئولوژیک، رسمی و غیر رسمی، سنتی و پویا، باواسطه و بی‌واسطه به علاوه میزان پیروی از روحانیت مطرح شده است.

چارچوب نظری تحقیق با استفاده از رهیافت نظری برگرو لاکمن در حوزه شناخت کوشیده است، انواع دینداری را در واقعیت روزمره مورد تحقیق قرار دهد که نکات مهم این رهیافت، طرح نظری تحقیق را شکل داده‌اند. و مطابق با آن مدل تحلیل و فرضیه‌های تحقیق سامان یافته‌اند.

بر پایه این طرح نظری، انواع دینداری متغیر وابسته است که در حالت‌های مختلف 11 وضعیت را در بر می‌گیرد، فرضیه‌های کلان تحقیق در پنج محور کلی به بررسی رابطه متغیر وابسته با متغیرهای «ارتباط با رسانه‌های جهانی»، «تعلق به نظام سیاسی»، «محیط دانشگاه»، «ارتباط با مراکز و افراد مذهبی» و «ویژگی‌های فردی» می‌پردازند. که به طور کلی تشکیل 29 فرضیه را داده‌اند.

جمعیت آماری این تحقیق دانشجویان دانشگاه‌های شهر تهران از طریق نمونه گیری چند مرحله‌ای تعداد 450 نفر دانشجویان 11 دانشگاه شهر تهران به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند.

مهمترین نتایج این پژوهش به شرح ذیل است.

تعلق به نظام سیاسی و مراجعه به مراکز مذهبی بیشترین رابطه معنادار مثبت را با تمام انواع دینداری دارند.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد

میزان ارتباط با رسانه‌های جهانی با دینداری‌های مبتنی بر ابعاد اصلی دین رابطه منفی دارد. میزان حضور در دانشگاه تنها با دینداری با واسطه (میزان پیروی از روحانیت) رابطه منفی دارد، در بین متغیرهای فردی، جنسیت نشان دهنده تفاوت معنادار دینداری زنان و بالاتر بودن میزان دینداری آنها، نسبت به مردان است و میزان تحصیلات والدین هم در مواردی رابطه معناداری با برخی از انواع دینداری دارد. (میر سندسی، 138)

1-5-1-3- نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان نظرات و دلالت‌های آن بر نظریه سکولار شدن

سؤال پژوهش فوق بدین شرح است؟

نگرش‌ها و رفتارهای دینی دانش آموزان چگونه است؟

روش تحقیق پیمایشی و تکنیک جمع آوری اطلاعات با پرسشنامه بوده است. جمعیت آماری دانش آموزان سال سوم دبیرستان شهر تهران و توسط نمونه گیری خوشه‌ای 2 مرحله‌ای 391 نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند.

در این تحقیق برای سنجش دینداری از مدل گلارک و استارک استفاده شده، در این پژوهش بعد دانش دینی به خاطر اقتضای سنی جامعه آماری مدنظر قرار نگرفته و دینداری در 4 بعد اعتقادی، عاطفی و تجربی، پیامدی و مناسکی در نظر گرفته شده است.

یافته‌ها نشان می‌دهد که دانش آموزان مورد مطالعه دارای گرایش و علائق دینی بالائی هستند. بطوری که دینداری 4/2 درصد از آنها پائین، 45/8 درصد متوسط و 50 درصد بالا هستند. نتایج دیگر حاکی است در جامعه ایران برخلاف کشورهای غربی گرایش دینی طبقات پائین قوی‌تر از طبقات بالا است و بالعکس.

نتیجه دیگر بدست آمده نشان می‌دهد نمرات دینی پاسخگویان در ابعاد مختلف دینداری متفاوت است و پاسخگویان در بعد اعتقادات بیشترین نمره را اخذ کرده‌اند. (سراج زاده، 1375)

1-5-1-4- عملکرد دینی دانشجویان و نمادهای دینی در میان دانشجویان دختر

سؤالات این پژوهش عبارتند از:

آیا دانشجویان به اعمال مذهبی پایبندند؟

بین میانگین دینداری دانشجو و غیر دانشجو چه نسبتی وجود دارد؟

دانشگاه چگونه دینداری دانشجویان را تحت تاثیر قرار می‌دهد؟

این پژوهش بیشتر در صدد پاسخگویی به سؤال اول است. روش تحقیق پیمایشی و با ابزار پرسشنامه اطلاعات جمع آوری شده است، جمعیت آماری دانشجویان روزانه دانشگاه‌های دولتی مراکز استان‌ها و حجم نمونه 1845 نفر برآورده شده است. طالبان ضمن اذعان به چند بعدی بودن دین و دینداری به ابعاد دین از نظر الیاده، مک گوئر و گلارک و استارک می‌پردازد به نظر وی از آنجا که ادیان به لحاظ صورت و محتوی با یکدیگر متفاوتند، بنابراین ابعاد آنها نیز متفاوت است. از نظر طالبان دین اسلام از هفت بعد تجربه دینی، باور اخلاق، دانش، نماد، اعمال و مناسک دینی و گروه‌ها و نهادهای دینی تشکیل شده است. در این پژوهش اعمال مذهبی (مناسک و پرستش) و نمادهای دینداری به عنوان دو شاخص مهم مورد توجه قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که اکثر دانشجویان اعمال مذهبی و نمادهای دینداری را مراعات می‌کنند و میزان پایبندی دانشجویان بسته به نوع اعمال و احکام مذهبی متفاوت است آنها به نماز و روزه مقیدترند تا احتراز از برقراری ارتباط با جنس مخالف و صحبت کردن با نامحرم اکثراً پوشش اسلامی را رعایت و از آرایش اجتناب می‌کنند. (طالبان، 1373)

1-5-1-5- بررسی رابطه بین محرومیت و دینداری

دغدغه اصلی این پژوهش این مسأله بوده که در جامعه امروز ایران قابل مشاهده است که رعایت موازین اخلاقی تا حدود قابل توجهی کاهش یافته است که یکی از عوامل تعیین کننده بر روی اخلاق عمومی جامعه، دینداری و اعتقادات عمیق دینی است.

فرضیات اصلی پژوهش فوق عبارت است از:

- 1- به نظر می‌رسد هرچه درجه محرومیت واقعی (مطلق) بیشتر باشد، دینداری نیز بیشتر است.
  - 2- به نظر می‌رسد هرچه درجه محرومیت نسبی بیشتر باشد دینداری کمتر است و ابعاد دینداری به این صورت مشخص شده است (اعتقادی، عاطفی یا تجربی، مناسکی، پیامدی یا اخلاقی و مناسکی، محرومیت نیز با دو بعد کمی محرومیت نسبی و مطلق مشخص شده است.
- روش پژوهش پیمایشی و تکنیک جمع آوری اطلاعات پرسشنامه بوده است و جامعه آماری کارمندان نوع دو دانشگاه تهران که از بین آنها به تناسب، نمونه آماری انتخاب شده است.

در قسمت دینداری از نظریه دکتر حسین سراج زاده که ملهم از نظریات گلارک و استارک است، استفاده شده است.

دلیل تمیز محرومیت به نسبی و مطلق این است که در عرصه واقعیت تاثیر متفاوتی بر دینداری دارند محرومیت واقعی تاثیر مثبت و محرومیت نسبی تاثیر منفی بر دینداری دارد.

در قسمت محرومیت نسبی از نظریات کوزر، دیویس، پتی گور، رانسیان، کرابی و... استفاده شده است. یافته‌های پژوهش فوق به شرح زیر است:

ابعاد چهارگانه دینداری، بعد اعتقادی با میانگین 4/58 عمیق‌ترین لایه است که شامل اعتقاد به خدا، و قرآن و قیامت ظهور حضرت مهدی(عج) و وجود فرشتگان و امر به معروف و نهی از منکر است. بین احساس ناتوانی یا محرومیت از کنترل و دینداری یک رابطه معنی داری وجود ندارد. بین بی‌اطمینانی (محرومیت از امنیت) و دینداری رابطه نسبتاً ضعیف و معکوس وجود دارد. بین اضطراب (محرومیت از احساس آرامش و دینداری بستگی ضعیف 9٪ = r وجود دارد که در حقیقت نمی‌توانیم بگوئیم رابطه وجود دارد.

بین از خود بیگانگی و دینداری همبستگی ضعیف 98٪ = r وجود دارد که رابطه معنی دار نیست بین محرومیت اخلاقی و دینداری رابطه معنادار نیست؛ بین ناکامی و دینداری رابطه معنادار نیست. بین محرومیت نسبی و دینداری رابطه ضعیف معکوس وجود دارد. (نبوی، 1380)

1-5-1-2- مطالعات مربوط به امنیت

1-5-1-2-1- امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران

دغدغه اصلی پژوهش حاضر بررسی میزان امنیت اجتماعی زنان در شهر تهران است که امنیت اجتماعی زنان به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده و عوامل موثر بر این متغیر مورد بررسی قرار گرفته است.

اهداف ویژه پژوهش حاضر عبارت است از بررسی عوامل تاثیر گذار بر امنیت اجتماعی (عملکرد پلیس، عملکرد قانون، هنجار اجتماعی، استفاده از وسایل ارتباط جمعی، حمایت اجتماعی، سبک زندگی) است که این عوامل در قالب فرضیات هم به پیمایش گذاشته شده است. در این میان سنجش متغیرهای زمینه‌ای (قومیت، منطقه، سکونت و ...) و تاثیر آن بر امنیت اجتماعی نیز مورد سنجش قرار گرفته است. روش پژوهش پیمایشی و از تکنیک پرسشنامه برای جمع آوری اطلاعات استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش فوق زنان مناطق 22

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد

گانه شهر تهران که از آنها 5 منطقه (2، 6، 8، 15 و 21) 175 نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند.

در این پژوهش امنیت اجتماعی زنان در سه بعد بررسی شده است.

اولین بعد، امنیت انسانی و فقدان خشونت علیه زنان، دوم بعد امنیت هویت و توجه و ابراز وجود و هویت‌یابی زنان و سوم احساس امنیت اجتماعی زنان می‌باشد. برای تفکیک ابعاد امنیت اجتماعی از روش آماری تحلیل عامل استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که امنیت انسان و امنیت هویت در حد متوسط و احساس امنیت اجتماعی زنان کمتر از حد متوسط است.

امنیت اجتماعی زنان به طور کلی در تهران از حد متوسط کمتر است و عواملی چون عملکرد پلیس، عملکرد قانون، مقاومت اجتماعی، حمایت اجتماعی و هنجار اجتماعی بر آن تاثیر دارند و همچنین تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد با تغییر متغیرهایی مثل حمایت اجتماعی و هنجار اجتماعی و سبک زندگی، امنیت اجتماعی تغییر می‌کند. (افشار زاده،)

1-5-2-2-1- امنیت اجتماعی در شهر سنندج

سؤال پژوهش فوق بدین شرح است.

امنیت اجتماعی در شهر سنندج چه وضعیتی دارد؟

روش تحقیق پیمایشی و تکنیک جمع آوری اطلاعات، مصاحبه عمیق بوده است.

جامعه آماری پژوهش فوق که شهروندان بالای 18 سال ساکنان مناطق حاشیه و مرکز شهر سنندج بوده‌اند

که 60 نفر از آنها انتخاب شدند و از طریق روش مصاحبه عمیق اطلاعات جمع آوری شده است.

در چارچوب نظری تحقیق فوق از نظریات مالر، باری بوزان، ال ویور، و آنارشی اجتماعی مبتار استفاده شده

و در نهایت تعریفی از امنیت اجتماعی در شرایط بومی آورده شده است.

عوامل مربوط به حوزه اجتماعی در ابعاد (اشکال متنوع جرم، ناآرامی، آبرو و حیثیت افراد) و عوامل مربوط

به حوزه سیاسی در ابعاد (هویت مذهبی، هویت قومی و امنیت سیاسی) و عوامل مربوط به حوزه اقتصادی در

ابعاد (پایگاه اقتصادی — اجتماعی، امنیت مالی و امنیت سرمایه گذاری) تشریح شده و در قالب پرسش‌های

مصاحبه مورد سنجش قرار گرفته‌اند. (صمدی بگه جان، 1384)

1-5-1-2-3- طرح پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌ها

این پژوهش براساس ماده 162 قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و با هدف آگاهی از تحولات فکری و نگرشی مردم ایران، هر دو سال یکبار، به طور منظم در کشور انجام می‌گیرد. مجری این طرح وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و موج اول آن در بهمن 1379 در 28 مرکز استان کشور به اجرا درآمده است. در این طرح ارزش‌ها و نگرش‌های مردم ایران در حوزه‌های مختلف اجتماعی مورد بررسی و سنجش قرار گرفته که از جمله آنها «احساس امنیت» است. (صالحی، 1385: 55 - 47).

در این پیمایش با 16824 نفر، مصاحبه حضوری از افراد 15 ساله و بالاتر صورت گرفت که در 28 مرکز استان کشور به صورت کاملاً تصادفی برگزیده شده بودند و تناسب جنسیت بین آنها رعایت شد. براساس منطق نمونه گیری در طرح مذکور، نتایجی که ذیلاً به آنها اشاره می‌شود با احتمال خطای (کم تراز 5 درصد) قابل تعمیم به جامعه آماری (یکه افراد 15 ساله و بالاتر، ساکن در مراکز استان‌های کشور) خواهد بود.

روش سنجش احساس امنیت توسط پرسش سه سؤال صورت گرفت که سؤال نخست بر امنیت فکری و سؤالات دوم و سوم بر امنیت مالی و جانی (روانی) دلالت داشتند.

یافته‌های حاصل از این پژوهش حکایت از آن دارند که از لحاظ فکری و مالی، احساس ناامنی بیش از احساس امنیت و از لحاظ روانی یا جانی، احساس امنیت بیش از احساس ناامنی است.

میانگین احساس امنیت فکری (41) و مالی (47) کمتر از حد متوسط و میانگین احساس امنیت جانی (59) بالاتر از حد متوسط است. به علاوه مقدار میانه نشان می‌دهد که احساس امنیت فکری و مالی برای نیمی از پاسخگویان کمتر از حد متوسط (50) و برای نیمی دیگر بالاتر از حد متوسط است. از لحاظ جانی یا روانی، احساس امنیت برای نیمی از پاسخگویان، بالاتر از 67 (از 100 نمره) است.

میانگین احساس امنیت در بین زنان بیشتر از مردان است و در بین افراد متأهل بیش از مجرد است. (فرهنگ و ارشاد، 1379)

1-5-1-2-4- بررسی مقایسه‌ای احساس امنیت در تهران بزرگ، یزد و کل کشور

سؤالات پژوهش فوق عبارتند از:

— احساس امنیت متشکل از چه عوامل یا مؤلفه‌هایی است و هر عامل یا مؤلفه از چه شاخص‌هایی تشکیل

شده است؟

— دیدگاه اقشار مختلف مردم در مورد احساس امنیت چگونه است؟ آیا میزان احساس امنیت اقشار مختلف جامعه متفاوت است؟

— مقدار شیوع احساس ناامنی در سراسر کشور و همچنین در هر یک از استان‌های کشور چه میزان است؟
— مقدار احساس ناامنی در سطح شهر تهران بزرگ و همچنین در سطح هر یک از حوزه‌های استحفاظی کلانتری‌های شهر تهران بزرگ چه میزان است؟

— در کدام یک از مؤلفه‌های احساس امنیت مردم بیشتر احساس نگرانی و ناامنی می‌کنند.
مؤلفه‌های احساس امنیت در بعد اقتصاد فردی، اقتصاد عمومی، امنیت نوامیس، امنیت جانی و امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت.

روش پژوهش فوق پیمایشی و تکنیک جمع آوری اطلاعات پرسشنامه است.
جامعه آماری پژوهش فوق در 2 بخش تقسیم شدند.

اقشار مختلف مردم، که در مراکز استان‌های مختلف کشور زندگی می‌کنند و سن آنها بالاتر از 18 سال بوده است و نیز شهروندان شهر تهران که سن آنها بالاتر از 18 سال بوده است.

روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود و برای کل کشور تعداد نمونه 3100 نفر در تهران 3103 نفر انتخاب شدند.

یافته‌های پژوهشی فوق به شرح زیر است

در بعد امنیت اقتصاد عمومی 57٪ افراد در تهران و 24٪ در کل کشور احساس ناامنی می‌کنند، در بعد امنیت اجتماعی 78٪ در تهران بزرگ و 63٪ در کل کشور احساس ناامنی می‌کنند، در بعد امنیت نوامیس 30٪ در تهران بزرگ و 21٪ در کل کشور احساس ناامنی می‌کنند و در بعد امنیت جانی 23٪ در تهران بزرگ و 14٪ در کل کشور احساس ناامنی می‌کنند و در بعد اقتصادی فردی 24٪ در تهران بزرگ و 2٪ در کل کشور احساس ناامنی می‌کنند. (داور، 1385)

1-5-1-5- سنجنش رابطه منزلت اجتماعی پلیس با میزان احساس امنیت شهروندان تهران

این پژوهش به منظور سنجنش رابطه بین دو متغیر «احساس امنیت اجتماعی» شهروندان و «میزان منزلت اجتماعی» پلیس پایتخت، در بین شهروندان تحت پوشش 9 کلانتری تهران بزرگ انجام شده است.
جامعه آماری این تحقیق 4000000 نفر است. روش پژوهش فوق پیمایشی و با استفاده از روش

نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، نمونه‌ای به حجم 1440 نفر از شهروندان 15 تا 65 ساله انتخاب شدند. سپس میزان احساس امنیت اجتماعی آنان، و میزان شأن و منزلتی که برای پلیس پایتخت قائل‌اند، با استفاده از دو مقیاس اندازه‌گیری دارای پایایی بالا ($\text{Alpha} = 0/92$ و $\text{Alpha} = /87$)، مورد اندازه‌گیری قرار گرفت. نتایج با استفاده از آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون (روش تحلیل مسیر)، آزمون تی و آزمون تحلیل واریانس یک طرفه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

مقیاس احساس امنیت اجتماعی شامل 5 خرده مقیاس زیر است:

1 - امنیت جانی، 2 - امنیت مالی، 3 - امنیت ناموسی، 4 - امنیت فکری.

مقیاس منزلت اجتماعی نیز حاوی خرده، مقیاس‌های زیر است:

1 - شأن و منزلت پلیس، 2 - نگرش به پلیس، 3 - رضایت از عملکرد پلیس، 4 - اقتدار پلیس، 5 - اعتماد

به پلیس.

یافته‌های پژوهش فوق نشان می‌دهد که ارتباط مثبت معنادار بین احساس امنیت اجتماعی با متغیرهای منزلت

پلیس، اعتماد شهروندان به پلیس و میزان رضایت شهروندان وجود دارد.

در تعیین سهم عوامل مختلف در تبیین احساس امنیت شهروندان تهرانی به ترتیب چهار متغیر منزلت،

رضایت، اعتماد و اقتدار پلیس، 53 درصد واریانس احساس امنیت شهروندان تهران را تبیین می‌کند و متغیر

تحصیلات 12 درصد احساس امنیت شهروندان را تبیین می‌نماید.

در تعیین سهم عوامل مختلف در تبیین منزلت و منزلت اجتماعی پلیس نشان می‌دهد که 1 - احساس امنیت

شهروندان، 2 - نگرش شهروندان به پلیس (دانا، صادق، امین و سودمند تلقی کردن پلیس) و 3 - رضایت از

عملکرد پلیس 40 درصد واریانس منزلت اجتماعی را تبیین می‌کنند. همچنین متغیرها سن به تنهایی 13 درصد

این ویژگی را تبیین می‌نماید.

نکته اساسی که پژوهشگر در پایان این گزارش بیان می‌دارد این است که یافته‌های این پژوهش آشکار

ساخت که عوامل مربوط به پلیس (اعم از عملکرد مطلوب، در دسترس بودن، قابلیت اعتماد و فرو کاستن از

دامنه وقوع جرایم) در بهترین شرایط تنها 60 درصد «احساس امنیت اجتماعی» را تبیین می‌نمایند. از همین رو

لازم است سایر عوامل و همبسته‌های «احساس ایمنی شهروندان» مورد مذاقه‌ی عالمانه و کاوش‌های اندیشمندانه

قرار گیرند. چه، بدون بازشناسی آن عوامل، نمی‌توان ناامنی شهروندان را به تمامی از میان راند و نشاط و ایمنی

آنان را بسط و گسترش داد. (الیاسی، 1386)

1-5-2- مطالعات خارجی^(۲)

تحقیقات خارجی که در حوزه دینداری صورت گرفته است؛ در چند حوزه می توان منقسم نمود:

الف) تحقیقاتی که متمرکز بر کارکردهای دین می باشند.

ب) پژوهش هایی که به تأثیر گروه های اجتماعی بر نهاد دین و دینداری و بالعکس می پردازند.

ج) و پاره ای از تحقیقات به رابطه بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و علایق دینی پرداخته اند.

نکته حائز اهمیت در این میان این است که چون در تحقیقات خارجی محوریت دین، دین مسیحیت است و عمق و محتوی کافی را به دلیل تحریفات صورت گرفته در آن ندارند؛ بنابراین دغدغه پژوهشگران بخصوص در بخش تأثیر گروه های اجتماعی بر نهاد دین این مسئله است که حضور و مشارکت در فعالیت های دینی و عضویت در گروه های دینی، نقش بسیار مهمی در دینداری و التزام افراد به دین و پیش دینی آنان خواهد داشت، البته این امر در حد لازم در مورد تمام ادیان صادق است اما در حوزه تحقیقات خارجی تأکید بسیاری بر آن شده است.

الف) تحقیقاتی که متمرکز به کارکرد دین می باشد؛

دیدگاه ولج بدین گونه است که بین دینداری شخصی و دینداری جمعی تمایز می گذارد و معتقد است که قدرت تأثیر گذاری دین بر رفتار، به میزان اجتماعی بودن دین بستگی دارد. اگر فرد دیندار در سازمان های دینی مشارکت داشته باشد، دینداری او از تقویت اجتماعی بر خوردار است و باعث پایبندی وی به نظم اخلاقی می شود و در غیر این صورت تنها نیازهای مذهبی فرد را ارضا می کند. (سلیمی، 1379: 178).

زمانی که افراد در خلال کنش متقابل خود دین را تأیید می نمایند و آن را به عنوان بنیان معتبر کنش های خود بپردازند؛ دین می تواند باعث ایجاد همخوانی شود (سلیمی، 1379: 178)

ولج و دیگران نقش اجتماع دینی را در محتوا، عمق و بروز دینداری بسیار موثر می دانند. ویژگی های اجتماع دینی که افراد در آن عمل می کنند در نوع دینداری افراد تعیین کننده می باشد. (Welch et. Al, 1997: 105)

هربرگ استدلال می کند که هویت های دینی اساساً به واسطه اجتماع دینی شکل می گیرد و حفظ می شود.

² در تحقیقات خارجی از پایان نامه یکی از دانشجویان تهران با عنوان میزان سرمایه اجتماعی و نوع

دینداری به راهنمایی امیرنیکویی پس استفاده شده است اما مطالب دسته بندی شده و در موارد لازم تشریح شده است.

کاندلند (Candland) معتقد است که ایمان می تواند مبنای شکل گیری سرمایه اجتماعی باشد، او بیان می دارد که در حوزه علوم اجتماعی به دین به عنوان مبنای همبستگی اجتماعی توجه کمی شده است. البته وی بیان می دارد که نوع پیوندهای اجتماعی که در اثر احساسات دینی شکل می گیرد در ایجاد یا عدم ایجاد سرمایه اجتماعی موثر می باشند. (andlad, 2000: 129 - 30)

توکویل معتقد است که دین یک تعهد معنوی را ایجاد می کند و به نظر وی ارزش های دینی هستند که رفتار دنیای سکولار را شکل می دهند و دین باعث گرایش افراد به ارزش های اخلاقی چون کمک کردن به دیگران و امانتداری می شود. (Receach, 1923: 128 - 133)

ب) پژوهش هایی که به تأثیر گروه های اجتماعی بر نهاد دین و دینداری و بالعکس می پردازند؛

بارکت به تأثیر والدین و گروه همسالان بر اشتغالات دینی نوجوانان پرداخته و این امر را تعیین کننده دانسته است. (Burkeht. Al 1987: 120)

لنسکی دو نوع پایبندی به دین را مطرح می نماید: پایبندی اجتماعی و پایبندی سازمانی. پایبندی اجتماعی به تعامل فرد با گروه اولیه خانواده و دوستانی که در میراث فرهنگی و دینی مشترک هستند، بستگی دارد و پایبندی سازمانی به مشارکت فرد در فعالیتهای دینی سازمان یافته، مبتنی می باشد. (سراج زاده و توکلی، 1380: 62 به نقل از Roof)

ایوانز و دیگران که به این مسأله اشاره کرده اند که مشارکت در فعالیتهای دینی باعث نهادینه شدن ارزشها و هنجارهای دینی در افراد شده و این امر بستگی مستقیم با این مسئله دارد که افراد به شکلی منظم در فعالیت های دینی شرکت کنند و یا در فعالیتهای مرتبط با کلیسا مشارکت داشته باشند. (ایوانز و دیگران، 1380: 62)

گریلی معتقد است گروه های دینی برای اعضای خود هنجارها و نقش های دینی و تعیین می نمایند اما این هنجارها ضرورتاً منتج شده از ایدئولوژی های دینی نیستند. (فیتی، 1380: 1254)

ج) پژوهش هایی که به رابطه بین پایگاه اجتماعی اقتصادی و دین می پردازند؛

وندل بل و ماریان تی فورس، پژوهشی با هدف کشف رابطه میان علایق دینی و مختصات خانوادگی و موقعیت شخصی در ساختار طبقاتی، انجام داده اند و این نتیجه کلی گرفته اند که خرده فرهنگ های دینی، جماعتی از افراد کاملاً متمایز از لحاظ خصوصیات خانوادگی و اقتصادی بوجود می آورند و تفاوت های مهمی در رفتار اعضایشان ایجاد می کنند لسیتون پوپ در پژوهشی به رابطه میان دین و طبقه اجتماعی پرداخته و چنین

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام می باشد

نتیجه گرفته است که: هر کلیسای پروتستان از گروههای اجتماعی مشخصی عضویت می پذیرد و صیغه طبقاتی خاصی دارد و به طور کلی کلیساها با طبقه متوسط مرتبط هستند. (ملکی، 1375: 103)

در مجموع سابقه پژوهش‌های پیمایشی در مورد دینداری در ایران از قدمت کمی برخوردار است و طبیعی است که اکثر پژوهش‌ها به بررسی و سنجش خود دینداری و آزمون مدل‌های سنجش دینداری می پردازد. تا بررسی رابطه و تأثیر دینداری بر سایر پدیده‌های اجتماعی.

به طور کلی مطالعات امنیت بویژه امنیت اجتماعی در سال‌های اخیر مورد توجه جدی صاحب‌نظران کشورمان قرار گرفته است و مطالعات پیمایشی در خصوص امنیت اجتماعی بسیار اندک و انگشت شمار است.

با توجه به بررسی پیشینه مطالعات پیمایشی امنیت این مطالعات تنها برای شناخت انواع احساس امنیت و ابعاد احساس امنیت اجتماعی تا حدودی راهگشا بودند.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام می باشد